

УДК 94 (477)

**ПОЛІТИКА УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛ-ДЕМОКРАТИЧНОГО
ОБ'ЄДНАННЯ В ПОЛЬСЬКОМУ СЕЙМІ ТА СЕНАТІ****Пуйда Р.Б.**

*Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу;
76019, м. Івано-Франківськ, вул. Карпатська, 15;
тел. +380 (3422) 4-21-78; e-mail: history@nung.edu.ua*

В статті йдеться про основну вимогу українських послів – надання територіальної автономії етнічним українським землям, які перебували у складі Другої Речі Посполитої. Антиукраїнська позиція уряду спровокувала низку критичних виступів членів УПР наприкінці 1938 – на початку 1939 р. Однак нестабільна політична ситуація в Європі, наростання напруги у центральній-східній Європі змушували представництво УНДО виголосити лояльні до Польщі заяви, що у підсумку повинно було б забезпечити українців від можливих польських погромів.

Ключові слова: УНДО (Українське націонал-демократичне об'єднання), УПР (Українська парламентська репрезентація), сейм, сенат, законопроекти.

Українська громадськість називала окреслені виступи УПР «найповажнішими» за останні місяці. Водночас наголосимо, що більшість промов українських парламентаріїв виголошувалися у «неприятній атмосфері», що пояснюється критичними випадками на адресу польської влади. Подальшому загостренню польсько-українських відносин у парламенті сприяли антиукраїнські заяви польських послів. Часопис «Слово» зауважив, що С. Баран від імені УПР заявив, що «українці не хочуть бути предметом чийось експериментів, але співгосподарями на землях, де творять більшість, де змагають до того, щоб здобути територіальну самоуправу» [1, с.3]. Тоді ж В. Целевич заявив, що у взаєминах між національною більшістю і національними меншинами, «ключем до розв'язки положення є панівний народ». Після завершення дискусії, серед українських послів «кружляли чутки, що соймова дискусія вказує на можливість загострення курсу у внутрішній політиці супроти українців» [2].

Українські послы не виключали можливості подальшого наступу польського уряду на національно-культурне життя українців Східної Галичини. 22 лютого 1939 р. польські часописи повідомили, що штаб ОЗОНу розглядає можливість внесення до парламенту законопроектів, які передбачали латинізацію правописів українських часописів та українського календаря. Наміри влади викликали шквал критики українських послів, які повернулися до розгляду проблем українців у національно-культурній сфері. 21 лютого того ж року посол Д. Великанович наголо-

сив на необхідності створення українського університету, українізації середньої школи у Східній Галичині. С. Баран домагався від влади окремого єпископа для українців-латинників. У відповідь “озонівські послі повели проти всіх виступів українських послів генеральну, дириговану офензиву” [3].

Взаємні звинувачення поляків і українців із теоретичного русла поступово перейшли у практичне. 24 лютого 1939 р. у сеймі завершилася дискусія над бюджетом країни на 1939-1940 рр., що змушувало УПР визначитися із ставленням до основоположного фінансового документу країни. Першим “дуже добре аргументовану промову» виголосив В. Целевич, який звинуватив владу в антиукраїнській політиці. «Число українців на державній службі рівняється майже зеріві, – розпочав український посол, – українські наукові товариства не користують із допомоги, державні банки не видають кредитів, збіжевим кооперативам відібрано навіть доставу до війська...” [4].

Атмосфера в сенаті ще більше наелектризувалася після виступу депутата П. Лисяка, який розкритикував фінансову політику Польщі, та В. Мудрого, який розставив акценти у ставленні українців до національної політики Польщі. Лідер націонал-демократів В. Мудрий заявив, що УПР не буде голосувати за бюджет країни на 1939-1940 рр. Голова УПР відзначив: “За час від 1935 року до сьогодні вже вчетверте стаємо перед важною проблемою нашого відношення до пропозитованого бюджетового преміліару. В тому часі займали ми до нього позитивне становище, двічі голосувавши за бюджетом, сподіваючись, що український народ матиме змогу нормального життя і розвитку в державі. Так не сталося”. “Найвишмовнішим хіба доказом негативного відношення до потреб українського народу є факт, – відзначив лідер УПР, – що вимоги українського життя в самому бюджетному прелімінарі не узглядені ні одною поважною позицією по стороні видатків”. Аналогічну заяву в сенаті зробив сенатор М. Творидло [5].

На думку голови УПР й УНДО – В. Мудрого, останній 1939 рік показав, що уряд Польщі не планує змінювати відношення до українців. “Останній пережитий нами рік не тільки не приніс нам на не одним відтінку нашого національного життя поправи, – наголосив В. Целевич, – але навпаки наше положення під кожним оглядом погіршилося” [5]. Як приклад лідер УПР навів новий бюджет, у якому на українські витрати не передбачено жодних суттєвих витрат. З цих причин УПР відмовилася голосувати за бюджет 1939-1940 рр. Водночас представники ВУО взагалі не з’явилися на засідання сейму. Заява голови УПР В. Мудрого викликала значний резонанс у польському політикумі.

За словами І. Кедрина, “суть непорозуміння полягала в тому, що дехто з поляків утотожнював бюджет з державою, а голосування над законопроектами у соймі з голосуванням «за» чи «проти» держави. З тако-

го міркування зродився оклик «отже війна!» – з під адресою українців у відповідь послу Мудрого» [6, с.2].

Заяви лідерів ОЗОНу у новому сеймі при мовчанці членів уряду, зміст бюджету та реальна ситуація в краї змусили УПР змінити тактику. Події засвідчили остаточне завершення політики нормалізації та перехід українських послів і senatorів до опозиції. Окремі повітові комітети УНДО взагалі вимагали вийти УПР з парламенту. Показовим стало засідання повітового народного комітету УНДО в Перемишлі, на якому місцеві активісти розкритикували політику УПР і пропонували В. Мудрому разом з усіма українськими послами вийти з ЦК. Голова місцевого повітового комітету М. Хробак навіть запропонував утворити опозицію до ЦК УНДО з центром у Перемишлі [3].

Антиукраїнські дії польського уряду і парламентарів консолідували УПР. 17 березня 1939 р. на пленарному засіданні сенату, яке відбулося у присутності членів польського уряду, М. Творидло виголосив заяву УПР у справі Карпатської України [7, с.1]. У зверненні до українців, підписаному лідерами УНДО, УСДП, УСРП, ФНС в «Дружини княгині Ольги», наголошено, що «операція лише на свої сили Карпатська Україна не могла вдержатись під збройним напором мадярських військ. Не допомогли відклики до сигнатарів віденського арбітражу, засаду самовизначення безоглядно потоптано».

Загострення міжнародної ситуації у 1939 р. суттєво вплинуло на працю польського парламенту. Все частіше на розгляд вищого законодавчого органу країни виносилися законопроекти, які готували країну до Другої світової війни. Поступово, за влучним висловом українських парламентарів, «внутрішні проблеми Польщі пішли в тінь». 25 березня 1939р. відбулася чергова зустріч посла В. Целевича з прем'єр-міністром Польщі Ф. Славой-Складковським. Представник УПР інформував голову польського уряду про репресивні дії польських властей в Галичині, зокрема про зростання арештів українців. Прем'єр-міністр пообіцяв українському послу розглянути ці факти.

У період загострення міжнародних відносин, В. Мудрий заявив, що УНДО ніколи не зійде з позицій політичної боротьби за забезпечення прав для українського народу в Польщі. Лідер націонал-демократів констатував: «Свої громадянські обов'язки супроти держави будемо виконувати, як досі виконували, але одночасно також вимагаємо від держави не тільки загарантувати і практично перевести в життя повну правовість [прийняття закону про територіальну автономію – *Р.П.*], але й заспокоїти збірні національні потреби української нації в Польщі» [8, с.1-3]. Промову голови УПР ЦК схвалив одностайно.

Заява голови УПР засвідчила, попри принципову позицію у питанні забезпечення національних прав українців, намір УНДО налагодити контакти із проурядовою більшістю у парламенті. 3 травня 1939 р. відбулася чергова зустріч послів сейму В. Мудрого, О. Луцького, В. Кузьмовича,

І. Кедрин-Рудницького, М. Матчака, В. Старосольського із політиками демократичних і соціалістичних угруповань Польщі, на якій обговорено актуальний стан українсько-польських відносин і шляхи їх покращення. 25 травня 1939 р. В. Мудрий та В. Целевич провели переговори із прем'єр-міністром Польщі Ф. Славой-Складковським, який поклав усю відповідальність за загострення польсько-українських взаємин на українську громадськість. “Автономії ніхто вам в Польщі не дасть”, – підсумував Голова Ради Міністрів [9, с. 240].

23 серпня 1939 р. укладено радянсько-німецький пакт про ненапад. Наступного дня відбулося одне з останніх засідань Народного комітету УНДО. Після виступу В. Мудрого одностайно прийнято резолюцію, в якій стверджувалося, що в нинішніх важких для Польської держави часах український народ виконає громадянський обов'язок «крови і майна», який покладає на нього приналежність до держави, та що не подолані досі українські справи будуть у майбутньому вирішені в інтересах народу [10]. На парламентському терені УПР проголосила наприкінці серпня 1939 р. декларацію лояльності щодо Польщі [11, с.28]. Таким чином, діяльність УПР у польському сеймі і сенаті остаточно переконала націонал-демократів у безперспективності реалізації польсько-українського порозуміння.

Стало очевидним, що уряд не збирається реалізовувати основну вимогу українських послів – надання територіальної автономії етнічним українським землям, які перебували у складі Другої Речі Посполитої. Антиукраїнська позиція уряду спровокувала низку критичних виступів членів УПР наприкінці 1938 – на початку 1939 р. Однак нестабільна політична ситуація в Європі, наростання напруги у центральній-східній Європі змушували представництво УНДО у серпні 1939 р. – напередодні Другої світової війни виголосити лояльні до Польщі заяви, що у підсумку повинно було б забезпечити українців від можливих польських погромів.

Перспективи подальших досліджень полягають у концептуальній постановці проблеми та спеціальному комплексному дослідженні парламентської діяльності УНДО у другій половині 1930-х років в контексті суспільно-політичного життя Західної України.

Література

1. Українсько-польський конфлікт загострюється // Слово. – 21 лютого.
2. Парламентарний протест української Волині // Діло. – 28 лютого 1939. – С.4.
3. Редакція української газети // Діло. – Львів, 1939.
4. Українська Парламентарна Репрезентація голосувала проти бюджету // Діло. – 1936. – 26 лютого.
5. Качараба С. Василь Мудрий – громадський діяч, політик, публіцист / Степан Качараба, Ярослав Комарницький. – Дрогобич, 2009. – 240 с.

6. Кедрин І. Чому УПР заявила проти бюджету // Діло. – 1939. – 5 березня.
7. Заява УПР в сенаті у справі Карпатської України // Діло. – 1939. – 18 березня.
8. “Сповнимо наш громадянський обов’язок – вимагаємо здійснення повноти наших прав”: промова голови УНДО посла В. Мудрого на засіданні ЦК УНДО дня 22 квітня 1939 р. // Національна політика. – 1939. – 30 квітня. – Ч. 16.
9. Швагуляк М. Маловідома сторінка політичного життя Західної України передодня Другої світової війни (З історії Контактного Комітету. 1937–1939 роки) / М. Швагуляк // Записки Наукового товариства імені Шевченка. – Львів, 1994. – Т. ССХХVIII. – С. 207-248.
10. Діло. – 1939. – 26 серпня.
11. Мудрий В. Ровесники / В. Мудрий // Альманах на рік 1963. У 70-річчя служби Українському Народові і його правді. Український щоденник «Свобода». Джерсі-Сіті: В-во Українського Народного Союзу, 1962. – С. 25-29.

Стаття надійшла до редакційної колегії 30.10.2013 р.

*Рекомендовано до друку докт.іст.наук, професором Мандриком Я.І.,
докт.іст.наук, професором Соляром І.Я. (Львів)*

POLITICS UKRAINIAN NATIONAL DEMOCRATIC ALLIANCE THE POLISH SEJM AND SENAT

R. B. Puyda

*Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas,
15, Carpatska Street, Ivano-Frankivsk, 76019, Ukraine,
Ph. +380 (342) 57 23 90; e-mail: history@nung.edu.ua*

Speech goes in the basic requirement Ukrainian Ambassadors - providing territorial autonomy to ethnic Ukrainian lands, which were in the Second Polish Republic. Anti-government stance provoked a number of critical performances member unit in late 1938 – early 1939, however, the unstable political situation in Europe, the growing tension in the central-eastern Europe were forced to UNDO in deliver a statement loyal to Poland that eventually must be secure against possible Polish Ukrainian destructions.